

ՇՈՒՇԻ ԳԱՂԱՔԱՅԻ ՄԻՐԶԱԶԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
 ԽԱԶԱՏՐԵԱՆՑԻ ԿՏԱԿԸ*).

Թիֆլիսաբնակ Շուշի քաղաքացի Միրզաջան Խաչատրեանցն կամենալով իւր սեփական կարողութիւնը կտակել թարեգործական նպատակով, որ, իբրեւ որդեգուրկ անձն, բարի յիշատակ մնայ իւր մահից յետոյ, 1907 թ. յունիսի 2-ին Թիֆլիսում Լևոն Մհերեան նստարի մօտ պաշտօնապէս անում է հետեւեալ կտակը**): «Ես, Շուշի քաղաքացի Միրզաջան Կարապետեան Խաչատրեանցս առողջ մտօք և հաստատուն յիշողութեամբ ի դէպս իմ մահուան յայտարարում եմ իմ հետեւեալ կամքը. Առաջին—բացառութեամբ իմ տնային շարժական գոյքի, որի մասին կը լինի ներքեում, բոլոր կարողութիւնս թէ շարժական և թէ անշարժ, որը իմ մահուան ընդէն կերեայ իբրեւ ինձ պատկանեալ և որի վրայ օրէնքով էլ կունենամ իրաւունք, դրանց թւում և իմ վաճառականական ձեռնարկութեանց գործերը, պէտք է իմ կտակակատարների միջոցով համաձայն սոյն կտակի ենթարկուեն լիկուիդացիայի և վերածուեն կանխիկ դրամի և ապա այդ բոլորը իմ մահից յետոյ երևան եկած գրամագլխի հետ միասին կտակակատարներս, իրենց հայեցողութեամբ, կըյանձնեն որ և է դրամատունս. էջմիածնի Հայ-Լուսաւորչական Սինօդի անունով՝ իբրեւ մշտնջենական և անձեռնմխելի գումար:

Երկրորդ՝ ս. էջմիածնի Սինօդը վերոյիշեալ անձեռնմխելի դրամագլխի տոկոսներից պէտք է իւրաքանչիւր տարի իմ կնոջս—Հովսիմէ Արտեմեան Խաչատրեանցին տայ երկու հազար հինգ հարիւր ռուբլի, քանի նա կենդանի է, իսկ մնացած տոկոսները յիշեալ գրամագլխի՝ մի-

*) Տես գործ Սինօդի 71/1909, 9/1912 և 7/1913 թուականներին:

**) Բուն կտակից, որ գրուած է ռուսերէն, թարգմանաբար ամբողջութեամբ բերում ենք կտակակատարի խօսքերը:

ացնելով նաև կնոջս մահից յետոյ այն գումարի տոկոսիքները՝ որը ստանում էր նա կենդանութեան ժամանակ, պէտք է հաստատուեն իմ անունով թոշակներ, ինկատի առնելով այդ տոկոսների մուտքի չափը: Այդ թոշակներով պէտք է շարունակեն իրենց ուսումը Ռուսաստանի աշխարհիկ կամ հոգևոր բարձրագոյն դպրոցներում կամ արտասահմանում այն հայ-լուսաւորչական երիտասարդները՝ որոնք իրենց նուիրել են հոգևոր գործունէութեան հայ ժողովրդի մէջ և որոնք ստացել են միջնակարգ կրթութիւնս և էջմիածնի հոգևոր ձեմարանում և կամ պետական, կամ արտասահմանեան դպրոցների ծրագրով այլ գուզընթաց դպրոցներում յաջող աւարտել*): Թոշակաւորներ նշանակելու համար պէտք է Սինոդի մի քանի անդամներից բաղկացած յանձնաժողով կազմուի, այդ յանձնաժողովը կազմելով խորհրդակցութիւն՝ վճռում է թոշակաւորների ընտրութեան հարցը՝ դատելով համաձայն նրանց միջնակարգ դպրոցներում դասընթացն անցնելու ժամանակ ցոյց տուած յառաջադիմութեան:

Երրորդ՝ իմ տնային գոյքը ես կտակում եմ իմ կնոջ՝ Հռիփսիմէ Արամեանին՝ իբրև սեհպականութիւն նորան:

Չորրորդ՝ իբրև կտակակատարներ և իմ կամքս՝ այս կտակի նկատմամբ իրազործողներ նշանակում եմ իմ եղբոր որդի Թէոդորոս Խաչատրեանին և Աղէքսանդր Մելիք-Ազարեանին»:

Կտակակատար Միրզաջան Խաչատրեանը վախճանուել է 1908 թ. դեկտեմբերի 21-ին, իսկ կտակը հաստատուել

*) Այս կտորի բնագիրը այստեղ բերում ենք՝ որ թիւրիմացութեան դէպքում ինկատի առնուի. «Должны быть учреждаемы, смотря по суммѣ доходности этихъ процентовъ, стипендіи имени моего для продолженія въ высшихъ свѣтскихъ и духовныхъ учебныхъ заведеніяхъ Россіи и заграницей образованія молодыми людьми изъ армяно-григорьянъ, посвятившими себя духовной дѣятельности среди своего народа, получившими среднее воспитаніе въ Эчмиадзинской Духовной Академіи и въ другихъ параллельныхъ по курсу учебныхъ заведеніяхъ Имперіи и внѣ ея и окончившими таковыя съ успѣхомъ»:

է Թիֆլիսի շրջանային դատարանում 1909 թ. նոյեմբերի 3-ին:

Հանգուցեալ բարերար Մ. Խաչատրեանի մահից յետոյ Սինոզն ստանալով շրջանային դատարանում հաստատուած կտակի պատճէնը՝ հետամուտ եղաւ կտակակատարների միջոցով պարգելու հանգուցեալի ամբողջ կարողութեան մանրամասն հաշիւը: Զանազան գրագրութիւններից յետոյ 23-ն փետրվ. 1911 թ. Սինոզն ստանում է կտակակատարներից խաչատրեանց առևտրական տան հաշուեկշիռը, որից պէտք է երևար հանգուցեալ Մ. Խաչատրեանին պատկանելիք բաժինը: Այնուհետև Սինոզը կտակակատարների միջոցով որոշ համաձայնութեան գալով առևտրական տան հետ մի քանի գոյքերի գնահատութեան նկատմամբ՝ հետգհետէ կանխիկ ստանում է դրամները հետեւեալ հաշուով, որ առաջ ենք բերում այստեղ կտակակատարների 20-ն մայիսի 1913 թիւով Սինոզին ուղարկած գեկուցումից.

«Ինչպէս յայտնի է ս. Սինոզիդ մեր 1911 թ. մայիսի 13-ին ներկայացրած գեկուցումից, Սինոզիդ նոյն թուի մայիսի 2-ի հրամանի համաձայն մենք, հանգուցեալ Միրզաջան Խաչատրեանցի կտակակատարներս վերջացրինք հանգուցեալի հաշիւները «Մ. Խաչատրեանց և Ընկ.» առևտրական տան հետ նստարական ստորագրութեամբ, որով յիշեալ առևտրական տունը պարտաւորւում էր վճարել հանգուցեալին հասանելիք բաժինը հետեւեալ գումարներով և ժամանակներով՝

Թ. Կ.

1. Նստարական ձեռք ստորագրութիւն կազմելու օրը (այդ ստորագրութիւնը մենք իւր ժամանակին ուղարկել ենք Սինոզիդ) առևտրական տունը պիտի վճարէր մէկ հարիւր հազար ռուբլի . 100000 —
2. 1911 թուի դեկտեմբերի 31-ին ևս կանխիկ քսան և մէկ հազար չորս հարիւր հօթանասուն և մէկ ռուբլի 80 կոպէկ 21471 80
3. 1912 թուի դեկտ. 31-ին ևս կանխիկ երեսուն և հօթն հազար վեց հարիւր երեսուն և չորս ռուբլի 8 կոպ. 37634 08
4. Բինաղացիի հօգի արժէքից հանգուցեալին հասանելիք բաժինը 42.95%₀
5. Թիֆլիսի նաւթարդիւնարներոյ ընկեր. փայլեր 4 հատ:

Ներկայ գրութեամբ, մենք կտակակատարներս, պատիւ ունենք հաստատելու Սինօդիդ, որ մենք արդէն մեր պարտականութիւնները կատարել ենք Սինօդիդ առաջ, ստանալով «Մ. Խաչատրեանց և ընկ.» առևտրական տանից հանգուցեալին հասանելիք վերոյիշեալ գումարները և մըտցնելով պետական բանկը իբրև մշտական աւանդ Սինօդիդ անուամբ հետեւեալ ձևով՝

Բ. Կ.

1. Մտցրած է պետական բանկը 1911 թ. նոյեմբերի 1-ին № 5 ընկալագրով (ի դիմաց 100,000 ռուբլու) նոյն թուի մայիսի 13-ից ստացուած տոկոսիքով հանգերձ հարիւր մէկ հազար ինն հարիւր եօթանասուն և մէկ ռուբլի, որը հաստատուած է Վրաստանի և Իմերէթի թեմի կառավարչի միջոցով Սինօդիդ 1911 թ. նոյեմբեր 23-ին մեղ ուղղած գրութեամբ . . . 101971 —
2. Մտցրած է պետական բանկը 1911 թ. դեկտեմբերի 31-ին № 13 տոմսով, ըստ Սինօդիդ 1912 թ. մարտի 5-ի № 431 վաւերագրի տասն և վեց հազար չորս հարիւր եօթանասուն ռուբլի 16470
վճարուած է համաձայն Սինօդիդ 1911 թ. դեկտ. 7-ի № 2978 հրամանի Տփլիսի Մուշնոյ Սուրբ Գէորգ եկեղեցու ծխական հոգաբարձութեան ղարոցի օգտին, ըստ ներփակեալ ստորագրութեան 5000 ռուբլի, որ ընդամենը ծախսերի հետ (1 ռ. 80 կոպ.) միասին կանի 21471 80
3. Մտցրած է պետական բանկը 1912 թ. դեկտեմբ. 31-ին համաձայն Սինօդիդ առջն տարուայ յունվարի 30-ի № 198 վաւերագրի, երեսուն ինն հազար երեք հարիւր յիսուն ռուբլի, որից ըստ երրորդ կէտի, վերջին վճարն կազմում է հանդերձ մանր ծախքերով (1 ռ. 8 կոպ.) 37634 ռ. 8 կոպ. իսկ մնացեալ գումարը, որ անում է 1718 ռուբլի, կազմում է ըստ 4-րդ կէտի Բինաղաղի հողի 4000 ռուբլի գնահատուած արժէքից հանգուցեալին հասանելիք 42,95 տոկոսը, ինչպէս որ Սինօդիդ 1912 թ. յուլիսի 16-ի, № 1533 գրութեամբ հրամայած էր . . . 39350 —

Ինչ վերաբերում է 5-րդ կէտով Սինօդիդ հասանելիք 4 հաւթ Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերող Ընկերութեան փայերին, այդ փայերը, որոնք իրենց անուանական զներով արժեն իւրաքանչիւրը 250 ռուբլի, այսինքն չորսը միա-

սին 1000 ո., մենք ծախեցինք 1400 ուռլով, որովհետև 1400 ուռլի գումարը ինքն ըստ ինքեան շատ փոքր էր և չարժէր պետական բանկն իբրեւ մշտական աւանդ մտցնել, ուստի մենք յանձնեցինք հանգուցեալի այրիին ի հաշիւ 1914 թ. նրան հասանելիք 2500 ուռ., ուրեմն եկող 1914 թ. այրին պէտք է ստանայ Սինօղից միմիայն մէկ հազար հարիւր ուռլի (1100 ո.):»

Այսպիսով կտակաւատարները Սինօղի անունով մտցրել են պետական բանկ ի մշտնջենական շահեցողութիւն 101970 + 16470 + 39350 ո. ընդամենայն 157,790 ուռլի, որի 0/0-ներով Սինօղը՝ համաձայն կտակի, պէտք է հանգուցեալ Միրզաջան Խաչատրեանցի անունով թոշակաւորներ պահի: Այդ գումարը մինչև ներկայ 1914 թ. յունվարի 1-ը 0/0 է բերել 5272 ո. 07 կոպ., որը մայր գումարի հետ միասին լինում է 163,062 ո. 07 կոպ.:

Համաձայն կտակի Սինօղն իւր 18 սեպտ. 1913 թ. օրագրական որոշումով, ըստ նախընթաց հաճութեան վեհափառ Հայրապետի, նշանակել է Սինօղի անդամներից իբրեւ թոշակաւորներ ընտրող Յանձնաժողովի անդամներ Տ. Եփրեմ և Տ. Մատթէոս Եպիսկոպոսներին և Տ. Բաբգէն վարդապետին:

Հանգուցեալ բարերար Միրզաջան Խաչատրեանի արած բարեգործութիւնը արժանի է գնահատութեան: Նորա բարի անունը միշտ կը մնայ յիշատակութեան արժանի և նորա շնորհիւ բարձրագոյն ուսում ստացած հայ գործիչները կենդանի վկաներ կըլինեն հանգուցեալի արած գեղեցիկ գործի:

Շնորհակալութեան արժանի են յարգելի կտակաւատարները՝ որ իրենց բարոյական պարտքը կատարեցին և իրագործեցին հանգուցեալի կամքը:

Բ. Վ. Ա.

